

LSD - *videnskabelige muligheder og kulturelle begrænsninger*

Historien om LSD tager os med fra laboratoriet gennem psykiatrien, *mind control*, hippiebevægelsen og de ydre galakser. Og historien fortsætter.

AF BJARKE SKÆRLUND RISAGER

Denne artikel vil gennemgå det hallucinogene stof LSD's videnskabelige og kulturelle betydning fra dets opfindelse i 1938 og frem til i dag. Gennemgangen vil primært være historisk, idet der vil blive fokuseret på stoffets medicinske såvel som rekreative brug og ikke mindst på, hvordan disse forskellige måder at bruge stoffet på har interageret med hinanden.

Hofmanns syntetisering

LSD, der er en forkortelse for Lysergsyre Diethylamid, er et semisyntetisk stof, der syntetiseres fra melldrøjens alkaloider, en kornsvamp, der typisk gror på rug. Det tilhører den kategori af psykoaktive stoffer, der benævnes psykedelika, hallucinogener, bevidsthedsudvidende stoffer etc.

LSD eller LSD-25, som det også betegnes med henvisning til, at det er den 25. lysergsyreafledning, bliver første gang syntetiseret i 1938 i Sandoz-laboratorierne af den schweiziske kemiker Albert Hofmann under et forskningsprojekt, der undersøger melldrøjens medicinske anvendelsesmuligheder. LSD viser ingen ekstraordinære positive resultater i dyretest, og inden stoffets psykedeliske egenskaber kendes, indstilles forskningen. Fem år senere syntetiserer Hofmann endnu engang stoffet efter at have haft, hvad han i bogen *LSD - My Problem Child* betegner som en 'underlig forudanelse'.¹ Under processen optager han angiveligt en lille mængde LSD gennem huden. I BBC-dokumentarfilmen *LSD – The Beyond Within* forklarer Hofmann, at han efter syntesens afslutning befinder sig i en meget mærkelig psykisk tilstand; en form for drømmeverden fremtræder for ham. Tre dage efter denne episode, den 19. april 1943, indtager Hofmann intentionelt 250 mikrogram LSD, hvilket han tror er en mild dosis.² En dosis i denne størrelsesorden er dog op til 10 gange så stor som det, der kan betegnes som en mild dosis.³ På sin cykel på vej hjem fra laboratoriet kort tid efter starter verdens første LSD-trip, hvorfor dagen senere er blevet refereret til som 'Bicycle Day'.⁴

Den tidlige psykiatriske forskning

Hofmann bliver hurtigt klar over, at LSD har mulige psykiatriske potentialer, og Sandoz begynder at sælge LSD under det kommercielle navn Delysid. I slutningen af 1940'erne kommer der for alvor gang i forskningen af disse potentialer. I starten opereres der med en hypotese om, at LSD er et såkaldt psykotomimetisk stof, dvs. et stof, der imiterer en psykotisk tilstand, hvorfor Sandoz opfordrer psykiatere til selv at tage stoffet for at opnå en subjektiv forståelse af deres patienters mentale til-

stande. I forlængelse heraf udvikles hypoteser om, at LSD kan have positive effekter i psykiatrisk behandling.⁵ Man forestiller sig, at stoffet kan fungere som en nøgle til den ubevidste del af det menneskelige sind. Således er formålet med at give det til psykiatriske patienter at frigøre de undertrykte minder og mentale konflikter, som psykoanalysen ser som årsagen til mentale lidelser.⁶ LSD bliver i slutningen af 50'erne af blandt andre Humphry Osmond (psykiateren, der fandt på ordet *psychedelic*), også brugt i behandlingen af alkoholikere med en succesrate på 40-45 %.⁷ Endvidere forskes der med succes i LSD som smertestillende middel til blandt andre cancerpatienter.⁸ Således synes der i det hallucinogene stofs unge år at stå en verden af medicinske muligheder åben.

Mind control og rekreativt brug

Uden for de psykiatriske hospitalers mure er der imidlertid også andre, der begynder at interessere sig for LSD's potentialer. I 50'erne og 60'erne undersøger CIA under projekt MKULTRA i al hemmelighed forskellige stoffers egnethed til *mind control*. Blandt disse stoffer er det LSD, der dominerer forskningen i projektet. Forfatteren til *The CIA and the Cult of Intelligence*, John Marks, påpeger, at LSD er et potentielt instrument til at opnå kontrol, hvilket er essensen af efterretningsvirksomhed.⁹ Hvor psykiatrien kan siges at benytte LSD i behandlinger for at give patienterne kontrol over deres eget liv, ønsker CIA derimod at benytte stoffet til at tage kontrol over andre menneskers liv. I et MKULTRA-dokument fra 1955 udspecificeres projektets mål i 17 punkter. Eksempelvis vil man finde: 'substanser, der vil fremme ulogisk tænkning og impulsivitet i en sådan grad, at modtageren af disse vil blive offentligt miskrediteret' ... og et: 'stof, som vil forårsage mental forvirring af en sådan type, at et individ, der er under dets indflydelse, vil finde det svært at opretholde en opdigtet forklaring under afhøring.'¹⁰ Marks uddyber, at CIA ønsker at vide, hvordan udenlandske diplomater og statsledere vil reagere, hvis de eksempelvis får LSD umiddelbart, inden de skal holde en tale, hvordan stoffet kan bruges i forhørssammenhæng etc.¹¹ Med henblik på disse mål er det i de fleste forsøg altafgørende, at forsøgspersonerne er uvidende om, at de har indtaget LSD, og at de i det hele taget er uforberedte på den oplevelse, der venter dem.

Også det amerikanske militær udfører eksperimenter med det bevidsthedsudvidende stof på uvidende forsøgspersoner med henblik på at finde et middel, der kan gøre fjenden ukampdygtig, ligesom den britiske efterretningstjeneste, MI6, i jagten på et sandhedsserum benytter sig af lignende uetiske metoder, der er i åbenlys modstrid med Nürnberg-erklæringen.¹² Ud over de etiske problematikker, der senere fører til flere erstatningssager, har de mange forskellige forsøg det til fælles, at de alle konkluderer, at LSD er for utilregneligt til at være anvendeligt som et middel til *mind control*.¹³

Personerne bag projekt MKULTRA holder i disse år samtidigt et vågent øje med den videre psykiatriske forskning i LSD's potentialer. Eksempelvis er der interesse for det arbejde med stoffet, der foregår i Danmark på Frederiksberg Hospital. I Alex Frank Larsens bog *De sprængte sind – Hemmelige forsøg med LSD* beskriver han, hvordan især denne danske institution i 1960'erne under ledelse af overlæge Einar Geert-Jørgensen udfører behandlinger, der i højere grad kan karakteriseres som forsøg (hvilket det også blev af Geert-Jørgensen selv), på flere hundrede sindslidende personer. 'Behandlingerne' er ud fra et psykiatrisk-videnskabeligt synspunkt dybt problematiske. Blandt andet på grund af, at den psykoaktive påvirkning ikke ledsages af terapi, hvilket ellers understreges som yderst nødvendigt af mange af de danske lægers udenlandske kollegaer inden for området. Desuden foregår forsøgene på en måde, der ud fra et videnskabetisk perspektiv er dybt

kritisabelt. De implicerede patienter er i vid udstrækning uvidende om eller ligefrem misinformeret om karakteren af behandlingsformen og de forbundne risici, ligesom der i flere tilfælde kan stilles spørgsmålstegn ved, om eksperimenterne foregår med patienternes frivillige samtykke. Igen ignoreres Nürnberg-erklæringen. Sidenhen begår flere af de danske forsøgspersoner selvmord, mens andre må kæmpe med livsvarige psykiske mén. I 1986 vedtager Folketinget en særlov, der giver 154 overlevende patienter erstatning og tilbud om efterbehandling.¹⁴

Psykedeliske stoffers rekreative potentiale uden for hospitalerne vækker op igennem 1950'erne interesse blandt psykiatere og intellektuelle som den britiske forfatter Aldous Huxley, som blandt andet er kendt for bogen *The Doors of Perception*. Humphy Osmond giver i 1953 Huxley meskalin, og det er oplevelsen med dette stof, Huxley skildrer i denne bog. I 1958 udtaler han i et tv-interview, at indtagelse af psykedeliske stoffer vil være godt for alle, der føler sig sikre på 'hvad, der er hvad' for at erkende, at den verden, de har konstrueret, langt fra er den eneste verden.¹⁵

Det er dog først i 60'erne, at idéen om at sprede LSD og andre psykedeliske stoffer til masserne for alvor begynder at blomstre, og stofferne bliver populære hos den oprørske ungdom. Forfatteren Ken Kesey mener, at den amerikanske regerings mange forsøg med LSD, der involverer omkring 6.700 amerikanere,¹⁶ herunder Kesey selv, som en bivirkning vækker befolkningens interesse for stoffet. Han bemærker, at det paradoksalt nok er CIA, der får USA 'turned on'.¹⁷ Finansieret af overskuddet fra Kesey's succesroman *Gøgereden* fra 1962 køber han med vennerne i 'The Merry Prankster' en brugt skolebus, som de maler i alskens psykedeliske mønstre og motiver og døber 'Further'. I 1964 kører de tværs igennem USA og introducerer endnu flere amerikanere til det i deres øjne vidunderlige bevidsthedsudvidende stof.¹⁸

Samtidigt udforsker den tidligere Harvard-professor i psykologi, Timothy Leary, der er blevet fyret fra universitetet efter at have uddelt psykedeliske stoffer til studerende, sammen med en gruppe af tilhængere hallucinogenernes psykoterapeutiske og ikke mindst spirituelle potentialer i deres store villa i landsbyen Millbrooke i staten New York. 'Vores mål er, som alle nystartede religiøse gruppers mål, at forandre det amerikanske samfund. [...] Det amerikanske folk er fuldstændigt optaget af materiel besiddelse, af magt, af krigsførelse... Det er en galeanstalt herovre. Og det er vores mål at løfte det amerikanske folks spirituelle niveau. Vi vil prøve at frembringe en religiøs renæssance og en spirituel revolution', udtaler han i en videoptagelse.¹⁹ For Leary og hans ligesindede er LSD det hellige middel til at 'turn on, tune in, drop out' og gennemføre den spirituelle revolution, der skal omvælte den borgerlige 'galeanstalt' kaldet USA, som de ikke kan identificere sig med, og i 1966 danner han *The League for Spiritual Discovery*.²⁰ Denne subversive idé er selvsagt ikke populær i det officielle USA, og Leary bliver senere af Richard Nixon betragtet som det amerikanske samfunds fjende nummer ét.²¹

Også i Danmark vinder LSD indpas som rekreativt middel blandt en politisk bevidst ungdom. Ifølge Ebbe Reich, der i august 1967 skriver en leder i tidsskriftet *Politisk Revy* om psykedeliske stoffer, er der på dette tidspunkt et firecifret antal danske LSD-brugere. Kort tid efter arrangerer *Politisk Revy* og Ebbe Reich, hvad de kalder 'det første officielle LSD-trip i Danmark' i Dyrehaven. Med Reich som ædru observatør tager flere unge mennesker her deres første LSD-trip i de grønne omgivelser, mens det psykedeliske stof endnu er lovligt. Idéen om at sprede det potente stof til masserne findes også på *Politisk Revys* redaktion, der proklamerer, at et hjørne af den efterfølgende

udgave af tidsskriftet er imprægneret med LSD. Dette er dog blot en joke, der ikke desto mindre udløser en politianmeldelse. Koblingen mellem det bevidsthedsudvidende stof og politisk handling er heller ikke en idé, som den amerikanske ungdom har monopol på, om end ambitionerne ikke helt når de samme højder som hos Leary og hans tilhængere. Således skriver Ebbe Reich i samme udgave af *Politisk Revy*, at 'et psykedelisk 'drop out' kan være en lige så eller mere bevidst handling end en arbejdsnedlæggelse i protest mod en skurvogn uden træk og slip.'²²

Illegitimisering og paranoia

Mens mange mennesker i den vestlige verden op igennem 50'erne og 60'erne stifter bekendtskab med LSD, enten igennem CIA og andre statslige organisationers ovenfor beskrevne forsøg eller gennem disses ideologiske modpol, hippiebevægelsen, ser Albert Hofmann og hans kollegaer bekymret til fra Sandoz-laboratorierne i Schweiz, der på daværende tidspunkt stadig er den eneste leverandør af stoffet på det legale marked. Hofmann er imod efterretningstjenestens uetiske forsøg. Han påpeger, at det er en kriminel handling at give mennesker LSD uden deres vidende, ligesom han heller ikke billiger hippiebevægelsens i hans øjne lemfældige omgang med den potente substans. Da Timothy Leary i 1963 bestiller intet mindre end 100 gram LSD fra Sandoz, anbefaler Hofmann virksomheden at afvise ordren, hvilket de gør. I 1965 stopper Sandoz produktionen af LSD, men på dette tidspunkt produceres stoffet allerede i illegale laboratorier i USA.²³

I slutningen af 60'erne tager den offentlige modstand mod LSD for alvor fat, og der sættes fokus på de negative aspekter af LSD-rusen såsom *bad trips* bestående af panikanfald og paranoia og efterfølgende risiko for *flashbacks*. Omkring en million unge amerikanere har på dette tidspunkt prøvet stoffet, der frem til 1966 har været legalt, men nu har præsident Lyndon B. Johnson fået nok: 'Tiden er kommet til at stoppe salget af slaveri til ungdommen!'²⁴ I 1967 forbydes LSD i USA, og i 1970 kommer det i selskab med de farligste stoffer på USA's Schedule I. Stoffer på denne liste har per definition blandt andet et højt misbrugspotentiale og ingen accepteret medicinsk anvendelse. I 1971 vælger FN på baggrund af Psykotropkonventionen at anbefale dets medlemslande at forbyde LSD og andre hallucinogener, og denne konvention tilsluttes af blandt andre Danmark, der placerer stoffet på listen over de farligste rusmidler, den såkaldte Liste A, sammen med cannabis, heroin med flere, hvilket vil sige, at hallucinogenet ikke må forefindes i landet end ikke til medicinsk eller videnskabelig brug.²⁵

Op igennem 1970'erne og 80'erne falder forbruget af LSD støt i den vestlige verdens befolkning. Der er som nævnt et øget fokus på stoffets negative aspekter. Stoffet er nu forbudt, og hippieæraen rinder lige så stille ud. Med LSD og andre psykedeliske stoffers placering på Schedule I er der samtidig lagt låg på den videnskabelige anvendelse af disse.

En psykedelisk renæssance?

Fra 1990'erne og frem har LSD og andre psykedeliske stoffer oplevet en rekreativ renæssance ikke mindst grundet en interesse i visse elektroniske musikmiljøer for disse stoffers bevidsthedsudvidende potentialer. Der er dog her tale om et subkulturelt fænomen, og stoffernes popularitet har ikke nået tilnærmelsesvis samme højder som i 60'ernes modkultur, der var identitetsdannende for en hel generation af unge mennesker.

Den psykedeliske forskning synes ligeså at være på kanten af en videnskabelig renaissance med organisationer som den amerikanske MAPS (Multidisciplinary Association for Psychedelic Studies), der dog må operere inden for rammerne af den strenge lovgivning. Organisationen, der blev stiftet i 1986, har som sit førstnævnte mål 'at behandle lidelser, som den konventionelle medicin kun i begrænset omfang kan lindre – såsom posttraumatisk stresslidelse (PTSD), smerter, stofafhængighed, angst og depression forbundet med *end-of-life*-problemer – ved at udvikle psykedeliske stoffer og marihuana til receptmedicin.'²⁶ Eksempelvis får Dr. Peter Gasser i december 2007 med støtte fra MAPS de endelige tilladelser fra de schweiziske myndigheder til som den første i 35 år at gennemføre et studie af LSD's terapeutiske potentiale. Med projektet, der efter planen er færdigt i efteråret 2010, ønsker Gasser at klarlægge det psykedeliske stofs muligheder for at afhjælpe den angst, som cancerpatienter og lignende måtte opleve i forbindelse med deres livstruende sygdom. Et andet igangværende forskningsprojekt støttet af MAPS, omhandler LSD's og psilocybins smertestillende egenskaber hos patienter, der lider af klyngehovedpine.²⁷

LSD's fader, Albert Hofmann, døde 102 år gammel tirsdag den 29. april 2008. MAPS' formand Rick Doblin var sammen med Hofmann på hans fødselsdag tidligere på året. 'Han virkede... Jeg ved det ikke... fredfuld på en eller anden måde; tryk ved at lade den næste generation fortsætte i hans ånd. Og han udtrykte, hvor fuldt ud taknemmelig han var for, at vi havde fået mulighed for at genstarte LSD-forskningen – at hans 'problembarn' var kommet hjem; var blevet et 'vidunderbarn', fortæller Doblin.²⁸

Videnskab og misbrug

Målet med ovenstående gennemgang har været at illustrere både LSD's videnskabelige og rekreative historie, da disse i en særlig grad er sammenflettede. Denne sammenfletning er let at få øje på fra den tidlige psykiatriske forskning i 1940'erne over den intellektuelle og spirituelle psykedeliske fascination i 50'erne frem til starten af 70'erne, hvor illegitimiseringen satte en (midlertidig?) stopper for videnskabelig såvel som rekreativ brug af stoffet. Historien rejser flere interessante problemstillinger om samspillet mellem videnskab, teknologi og kultur. Som det er tilfældet med de fleste innovationer, om end i større eller mindre grad, er der et misbrugspotentiale forbundet med psykedeliske stoffer som LSD, og som i så mange andre tilfælde svarer samfundet med et forbud. Ud over det åbenlyse problem i at ville bekæmpe misbrug (hvad enten der tales om efterretningstjenesters eller privatpersoners), med et forbud giver historien om LSD anledning til en yderst relevant diskussion af, om man bør lade misbrug i den (mod)kulturelle sfære begrænse de videnskabelige muligheder?

FORFATTER

BJARKE SKÆRLUND RISAGER, IDÉHISTORIESTUDERENDE
AARHUS UNIVERSITET

LITTERATUR

- ACHRE (Avisory Committee on Human Radiation Experiments): Chapter 3: Supreme Court Dissents Invoke the Nuremberg Code: CIA and DOD Human Subjects Research Scandals i ACHRE Report, fra URL = kortlink.dk/59sm. 1995.
- Carey, B.: A Psychedelic 'Problem Child' Comes Full Circle, fra URL = kortlink.dk/59sk (8. Oktober). 2009.
- DEA (U.S. Drug Enforcement Administration): LSD, fra URL = usdoj.gov/dea/concern/lzd.html. 2006.
- Erowid: LSD Dosage, fra URL = kortlink.dk/59sp (8. oktober). 2009.
- Evans, R.: MI6 Pays out over Secret LSD Mind Control Tests: i The Guardian, den 24. februar, fra URL = guardian.co.uk/uk/2006/feb/24/military.past. 2006.
- FN (Forenede Nationer): Convention on Psychotropic Substances, fra URL = unodc.org/pdf/convention_1971_en.pdf. 1971.
- Frood, A.: Dropping Acid May Help Headaches, 13. September, fra URL = nature.com//news/2006/060911/full/news060911-05.html. 2006.
- Hofmann, A.: LSD: My Problem Child, fra URL = maps.org/books/mpc. 1979.
- Larsen, A.F.: De sprængte sind. Hemmelige forsøg med LSD. Informations Forlag. Kbh.1985.
- Larsen, A.F.: Punktum for lsd-opgør, Information. Her brugt fra infomedia.dk. 2005.
- Kast, E.: Attenuation of Anticipation: A Therapeutic Use of Lysergic Acid Diethylamide: i Psychiat. Quart., 41, pp. 646-657, fra URL = kortlink.dk/59sq. 1967.
- Martinov, N.: Ungdomsoprøret i Danmark – Et portræt af årene, der rystede musikken, billedkunsten, teatret, litteraturen, filmen og familien. Aschehoug. København. 2000.
- MAPS (Multidisciplinary Association for Psychedelic Research) : Mission Statement and Purpose, fra URL = maps.org/mission.html (8. oktober). 2009a.
- MAPS (Multidisciplinary Association for Psychedelic Research): LSD and Psilocybin Research, fra URL = maps.org/research/cluster/psilo-lsd/ (8. oktober). 2009b.
- Michaelis, B.T.: LSD-guruen døde i går: i Politiken, Kultur og Debat, side 8, den 1. juni, her brugt fra infomedia.dk. 1996.
- Moreno, J.D.: Lessons Learned: A Half-Century of Experimenting on Humans - U.S. Army Experiments': i Humanist, Sept., vol. 59, nr.5, fra URL = kortlink.dk/59sb. 1999.
- Movin, L.: Nekrolog: Den sidste Prankster: i Information, 1. sektion, side 6, den 16. november, her brugt fra infomedia.dk. 2001.
- Nichols, D.: Hypothesis on Albert Hofmann's Famous 1943 'Bicycle Day'. Foredrag holdt på konferencen Mindstates IV den 24. maj, fra URL = kortlink.dk/59s9. 2003.
- Stevens, J.: Storming Heaven: LSD & The American Dream, fra URL = erowid.org/library/books_online/storming_heaven.pdf. 1988.
- Sundhedsstyrelsen: Lovgivning, fra URL = kortlink.dk/59se. 2007.
- Tanne, J.H.: Obituary: Osmond Humphry, den 20. marts, fra URL = kortlink.dk/59s7. 2004.
- United States Senate: Senate Hearing on MKULTRA, fra URL = arts.rpi.edu/~pellr/lansberry/mkultra.pdf. 1977.
- Whitby, M.: LSD – The Beyond Within. Part I: The Rise of LSD, BBC. 1986a.
- Whitby, M.: LSD – The Beyond Within. Part II: The Fall of LSD, BBC. 1986b.

NOTE-HENVISNINGER – referencer til litteraturlisten

- ¹ Hofmann 1979: kap. 1
- ² Whitby 1986a
- ³ Erowid 2009
- ⁴ Nichols 2003
- ⁵ Hofmann 1979: kap. 4
- ⁶ Whitby 1986a
- ⁷ Tanne 2004
- ⁸ Kast 1967
- ⁹ Whitby 1986a
- ¹⁰ United States Senate 1977: 166-168
- ¹¹ Whitby 1986a
- ¹² *ibid.*; Moreno 1999; ACHRE 1995
- ¹³ Evans 2006
- ¹⁴ Larsen 2005
- ¹⁵ Whitby 1986a
- ¹⁶ Moreno 1999
- ¹⁷ Whitby 1986a
- ¹⁸ *ibid.*; Movin 2001
- ¹⁹ Whitby 1986b
- ²⁰ Stevens 1988: 9
- ²¹ Michaelis 1996
- ²² Martinov 2000: 143
- ²³ Whitby 1986a; Hofmann 1979: kap. 5
- ²⁴ Whitby 1986a
- ²⁵ DEA 2006; FN 1971; Sundhedsstyrelsen 2007
- ²⁶ MAPS 2009a
- ²⁷ MAPS 2009b; Froot, 2006
- ²⁸ Carey 2009